

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ «ԶԻՆՎՈՐԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԶԻՆԾԱՌԱՅՈՂԻ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻ ՄԱՍԻՆ» ՕՐԵՆՔԻ 40-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 3-ՐԴ ՄԱՍԻ՝ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ

Քաղ. Երևան

2 նոյեմբերի 2021 թ.

Սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Ա. Դիլանյանի (նախագահող), Վ. Գրիգորյանի, Հ. Թովմասյանի, Ա. Թունյանի, Ա. Խաչատրյանի, Ե. Խունդկարյանի, Է. Շաթիրյանի, Ա. Պետրոսյանի, Ա. Վաղարշյանի,

մասնակցությամբ (գրավոր ընթացակարգի շրջանակներում)՝

դիմողի՝ Հանրապետության նախագահի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված Ազգային ժողովի ներկայացուցիչներ՝ Ազգային ժողովի պատգամավոր Ա. Զուլհալյանի, Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավական ապահովման և սպասարկման բաժնի պետ Մ. Մոսինյանի,

համաձայն Սահմանադրության 168-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 169-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետի, ինչպես նաև «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 22 և 68-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Հանրապետության նախագահի դիմումի հիման վրա՝ «Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

«Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» օրենքը (ՀՕ-195-Ն, այսուհետ նաև՝ Օրենք) Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 2017 թվականի նոյեմբերի 15-ին, Հանրապետության նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2017 թվականի նոյեմբերի 29-ին և ուժի մեջ է մտել 2017 թվականի դեկտեմբերի 16-ին:

Օրենքի՝ «Պայմանագրային զինծառայողին զինվորական պաշտոնից ազատելը» վերտառությամբ 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասը սահմանում է.

«3. Բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոն զբաղեցնող պայմանագրային զինծառայողին զինվորական պաշտոնից ազատումն իրականացվում է սույն օրենքի 35.1-ին հոդվածով բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնի նշանակելու համար սահմանված կարգով: Բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնից ազատումը կարող է իրականացվել անկախ այն հանգամանքից՝ առկա են սույն հոդվածի 1-ին մասով սահմանված հիմքեր, թե ոչ»:

Օրենքի վիճարկվող դրույթը՝ 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասը, Օրենքում լրացվել է 2018 թվականի հունիսի 21-ին ընդունված և նույն թվականի հուլիսի 9-ին ուժի մեջ մտած «Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՕ-344-Ն օրենքով: Օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասը հղում է կատարում Օրենքի 35.1-ին հոդվածին, որը նույնպես Օրենքում լրացվել է վերը նշված ՀՕ-344-Ն օրենքով:

Գործի քննության առիթը Հանրապետության նախագահի՝ 2021 թվականի մարտի 10-ին Սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով դիմումը, պատասխանող կողմի բացատրությունը, վերլուծելով Սահմանադրության համապատասխան իրավակարգավորումները և վիճարկվող ու օրենսդրության վերաբերելի այլ դրույթներ, ինչպես նաև գործում առկա մյուս նյութերը՝ Սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց** .

1. Դիմողի դիրքորոշումները

Դիմողի պնդմամբ՝ «Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասն առերևույթ հակասում է Սահմանադրու-

թյան 79-րդ հոդվածին, 133-րդ հոդվածի 1-ին մասին և 57-րդ հոդվածի 2-րդ մասին, իսկ իրավակիրառ պրակտիկայում որոշակի մեկնաբանության հետևանքով՝ նաև Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասին:

Դիմողն արձանագրում է, որ Օրենքի 40-րդ հոդվածի 1-ին մասն ամրագրում է պայմանագրային զինծառայողին զինվորական պաշտոնից ազատելու դեպքերը (հիմքերը), մինչդեռ հիշյալ հոդվածում կատարված փոփոխությունների արդյունքում այն լրացվել է վիճահարույց 3-րդ մասով, որի համաձայն, ըստ դիմողի՝ «բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնից ազատումը կարող է իրականացվել սուսկ քաղաքական հայեցողությամբ՝ առանց պաշտոնից ազատման՝ Օրենքով սահմանված հիմքերի առկայության»:

Վկայակոչելով Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասը և 79-րդ հոդվածը՝ դիմողը նշում է, որ զինված ուժերի և այլ զորքերի բարձրագույն հրամանատարական կազմի պաշտոնից ազատման կոնկրետ դեպքերը պետք է սահմանված լինեն օրենքով, քանզի որոշակի իրավական հետևանքի վրա հասնելու համար անհրաժեշտ է համապատասխան փաստակազմի առկայություն, որը կարող է լինել և՛ կոնկրետ դեպքերի փաստի տեսքով, և՛ որոշակի պայմանների առկայության դեպքում՝ հայեցողական, սակայն այդպիսի փաստակազմը պետք է համապատասխանի Սահմանադրության 79-րդ հոդվածով նախատեսված որոշակիության սկզբունքին:

Հիմք ընդունելով իրավական որոշակիության սկզբունքի վերաբերյալ Սահմանադրական դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումները՝ դիմողը գտնում է, որ վիճարկվող իրավանորմն իրավական և մեկնաբանության չափանիշների տեսանկյունից հակասում է Սահմանադրությամբ սահմանված որոշակիության սկզբունքի պահանջներին և չի կարող մեկնաբանվել որպես «օրենքով նախատեսված դեպք», քանի որ տվյալ դրույթով նախատեսվում է օրենքով սահմանված դեպքերի բացակայության պարագայում կամայական որոշմամբ պաշտոնից ազատելու հնարավորություն՝ առանց որևէ փաստակազմի կամ պայմանների վրա հասնելու անհրաժեշտության շարադրման:

Դիմողի կարծիքով աշխատանքից ազատման հիմքերն օրենքով նախատեսված լինելու պայմանը բխում է նաև Սահմանադրության 57-րդ հոդվածի 2-րդ մասի տրամա-

բանությունից, մինչդեռ վիճարկվող դրույթում անտեսվել են Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասում և 57-րդ հոդվածի 2-րդ մասում ամրագրված իմպերատիվ պահանջները, ինչպես նաև 79-րդ հոդվածում ամրագրված՝ իրավական որոշակիության սկզբունքի պահանջը:

Հղում կատարելով Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասին և «Պաշտպանության մասին» օրենքի 16-րդ հոդվածի 4-րդ մասին՝ դիմողը նշում է, որ ՀՀ ՁՈՒ գլխավոր շտաբի պետի պաշտոնավարման ժամկետը, Սահմանադրության համաձայն, պետք է լինի որոշակի, իսկ օրենսդիրը, հստակեցնելով սահմանադրական այս պահանջը, ամրագրել է պաշտոնավարման հնգամյա ժամկետ:

Վերլուծելով Սահմանադրական դատարանի՝ 2020 թվականի մարտի 31-ի ՍԴՈ-1518 որոշմամբ արտահայտած իրավական դիրքորոշումը՝ դիմողը եզրակացնում է, որ Օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասը ՀՀ ՁՈՒ գլխավոր շտաբի պետի ազատման դեպքում կիրառելի չէ և այնքանով, որքանով չի սահմանում հստակ բացառություն ՀՀ ՁՈՒ գլխավոր շտաբի պետի ազատման դեպքի համար, խնդրահարույց է նաև Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համատեքստում:

2. Պատասխանողի դիրքորոշումները

Պատասխանողը, վկայակոչելով Սահմանադրության 133-րդ հոդվածը, Օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասը, Կառավարության 2020 թվականի նոյեմբերի 26-ի 1857-Ն որոշման 1-ին կետը, նշում է, որ զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետի պաշտոնն ընդգրկվում է զինվորական ծառայության բարձրագույն հրամանատարական կազմի պաշտոններում, և սահմանադիրը, ի տարբերության Սահմանադրությամբ հիշատակված այլ պաշտոնների, հիշյալ պաշտոնի դեպքում սպառիչ չի ամրագրել այն բոլոր դեպքերը, երբ վերջինիս պաշտոնավարումը դադարում է՝ հնարավորություն ընձեռելով օրենսդիրին նախատեսել նման դեպքերը:

Վերլուծելով վիճարկվող նորմը՝ պատասխանողը գտնում է, որ օրենսդիրն ամրագրել է վարչապետի հայեցողական լիազորությունը՝ Հանրապետության նախագահին առաջարկել զինվորական պաշտոնից ազատել բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոն զբաղեցնող պայմանագրային զինծառայողին, որպիսի

կարգավորումն ամբողջությամբ համահունչ է Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով ամրագրված «օրենքով սահմանված դեպք» հասկացությանը:

Պատասխանողը պնդում է, որ վիճարկվող օրինադրույթի որոշակիությունը բնավ խնդրահարույց չէ, այն ձևակերպված է հստակ, դրանում չեն օգտագործվում գնահատողական հասկացություններ, որպիսի պայմաններում դիմումում մատնանշված փաստարկներն առարկայազուրկ են:

Անդրադառնալով Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասով և Օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասով սահմանված իրավակարգավորումների փոխհարաբերակցությանը՝ պատասխանողը գտնում է, որ պաշտոնյայի՝ որոշակի ժամկետով նշանակվելը դեռևս չի նշանակում, որ նրա պաշտոնավարումը չի կարող դադարել մինչև նշված ժամկետի ավարտը: Սահմանադրությամբ հիշատակվող բոլոր պաշտոնյաների դեպքում Սահմանադրությամբ կամ օրենքներով նախատեսված են կառուցակարգեր, որոնց կյանքի կոչվելու դեպքում համապատասխան պաշտոնյայի լիազորությունները դադարում են մինչև նրա պաշտոնավարման ժամկետի լրանալը:

Պատասխանողն անհիմն է համարում նաև դիմողի այն պնդումը, որ «...Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասով գլխավոր շտաբի պետի, որպես զինված ուժերի բարձրագույն հրամանատարական կազմի ներկայացուցչի, մասով սահմանվում են հատուկ նորմեր՝ ի համեմատ Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված նորմերի»: Ըստ պատասխանողի՝ Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ուղղակի նշվում է, որ գլխավոր շտաբի պետը նշանակվում է օրենքով սահմանված ժամկետով, մինչդեռ Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասով նման կամ որևէ ժամկետի հարց, առհասարակ, չի շոշափվում, հետևաբար՝ տվյալ դեպքում առկա չէ կոլիզիա և, ըստ այդմ, ընդհանուր և հատուկ նորմի հարաբերակցության հարց:

Պատասխանողը նշում է. «...Օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասի կարգավորումը վերաբերում է բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոն զբաղեցնող պայմանագրային զինծառայողներին, որոնցից մեկն է գլխավոր շտաբի պետը, հետևաբար՝ նշված նորմում գլխավոր շտաբի պետի ազատման դեպքը որպես բացառություն նշելուց ձեռնպահ մնալն օրենսդրի կամքի արտահայտման արդյունք է՝ գլխա-

վոր շտաբի պետի ազատման դեպքն Օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասի կարգավորման շրջանակներում ներառելը նաև հանդիսացել է օրենսդրի ուղղակի կամքը»:

Պատասխանողի պնդմամբ՝ հիմնազուրկ են նաև պնդումներն առ այն, որ Հանրապետության նախագահը չունի գլխավոր շտաբի պետին պաշտոնից ազատելու լիազորություն, քանզի նման լիազորությունն ուղղակի իր ամրագրումն է ստացել Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասում: Ըստ պատասխանողի՝ Սահմանադրության 155-րդ հոդվածով սահմանվում են զինված ուժերի ենթակայության, դրանց նպատակների, կիրառմանն առնչվող կարգավորումներ, և Հանրապետության նախագահի կողմից գլխավոր շտաբի պետի նշանակման մասին հիշատակումը նշված հոդվածի 3-րդ մասում ամենևին չի նշանակում, որ գլխավոր շտաբի պետի նշանակման և ազատման հարաբերությունները հանդիսանում են Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի կարգավորման առարկա:

Պատասխանողն ընդգծում է, որ 2015 թվականի փոփոխություններով Սահմանադրությամբ գլխավոր շտաբի պետին օրենքով նախատեսված ժամկետով նշանակելու կարգավորման ներմուծումը զինված ուժերի՝ քաղաքական հարցերում չեզոքություն պահպանելու երաշխիք է: Հատկանշական է, որ բոլոր այն դեպքերում, երբ սահմանադիրը ցանկացել է կոնկրետ պաշտոնյաների համար ստեղծել քաղաքական չեզոքության պահպանման երաշխիքներ, ապա պաշտոնավարման ժամկետը հստակ ամրագրվել է Սահմանադրությամբ: Սույն պարագայում գլխավոր շտաբի պետի պաշտոնից ազատման դեպքերը Սահմանադրությամբ նախատեսված չեն, փոխարենը դրա սահմանումը պատվիրակվել է օրենսդրին, որն էլ սահմանված է «Պաշտպանության մասին» օրենքի 16-րդ հոդվածի 4-րդ մասում: Այս կապակցությամբ պատասխանողը նշում է. «... թե ինչպիսի հետևանքներ կարող է ունենալ զինված ուժերի բարձրագույն հրամանատարական կազմի ներկայացուցիչների և մասնավորապես զինված ուժերի անմիջական հրամանատար հանդիսացող գլխավոր շտաբի պետի կողմից քաղաքական չեզոքության պահանջի խախտումը, օրենսդրությամբ նախատեսված վերջինիս նման դեպքում զբաղեցված պաշտոնից կարճ ժամանակահատվածում ազատելու կառուցակարգը բացարձակ անհրաժեշտություն է երկրի անվտանգության ապահովման տեսանկյունից»:

3. Գործի շրջանակներում պարզման ենթակա հանգամանքները

Սույն գործով սահմանադրաիրավական վեճը հանգում է Հանրապետության նախագահի՝ ՀՀ զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետին պաշտոնից ազատման լիազորության իրացման հիմնախնդրին՝ պայմանավորված այն իրողությամբ, որ դիմողի գնահատմամբ՝ առկա օրենսդրական իրավակարգավորումները բավարար չափով որոշակի, ընկալելի և կանխատեսելի չեն, քանզի չեն ամրագրում հիշյալ պաշտոնատար անձին պաշտոնից ազատման կոնկրետ դեպքերը, իսկ Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասը, սահմանելով, որ գլխավոր շտաբի պետին վարչապետի առաջարկությամբ նշանակում է Հանրապետության նախագահը՝ «օրենքով սահմանված ժամկետով», չի նախատեսում պաշտոնավարման այդ ժամկետը չլրացած գլխավոր շտաբի պետին պաշտոնից ազատելու իրավական հնարավորություն:

Ելնելով վերոգրյալից՝ Սահմանադրական դատարանը սույն գործով քննության առարկա է համարում Օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասի երկրորդ նախադասության՝ Սահմանադրությանը համապատասխանությունը՝ գնահատելով Սահմանադրության 14-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերի, 57-րդ հոդվածի 2-րդ մասի, 79-րդ հոդվածի, 133-րդ հոդվածի 1-ին մասի և 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասի լույսի ներքո:

Սույն գործով վիճարկվող դրույթի՝ Օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասի սահմանադրականությունը գնահատելու նպատակով Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում, մասնավորապես, անդրադառնալ հետևյալ հարցադրումներին.

1) ո՞րն է սահմանադրական կարգի հիմունք հանդիսացող Սահմանադրության 14-րդ հոդվածի հիմնարար նշանակությունը պաշտպանության ոլորտի իրավական կարգավորման ինստիտուտների, հատկապես՝ զինված ուժերի ղեկավարման համար,

2) որո՞նք են երկրի պաշտպանության իրականացման առանձնահատկությունները, պաշտպանական ոլորտի կառավարման մակարդակները և զինված ուժերի ու կառավարման սկզբունքները,

3) որո՞նք են զինված ուժերի ղեկավարման, զինվորական ծառայության հայեցակարգային հիմքերն ու յուրահատկությունները, դրանցով պայմանավորված սահմանադրական կարգավորման առանձնահատկությունները,

4) որո՞նք են զինվորական ծառայության իրավական ինստիտուտի սահմանադրական հիմունքներ հանդիսացող՝ Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասում և 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված իրավադրույթների նորմատիվ բովանդակությունը, դրանց համակարգային և տրամաբանական կապերը,

5) արդյո՞ք վիճարկվող դրույթում առկա է սահմանադրական իմաստով անորոշություն, ինչպես նաև օրենսդրական բաց՝ գլխավոր շտաբի պետին պաշտոնից ազատելու հարցում:

4. Սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումները

4.1. Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում առաջին հերթին բացահայտել սահմանադրական կարգի հիմունք հանդիսացող՝ Սահմանադրության 14-րդ հոդվածի իրավադրույթների հիմնարար նշանակությունը պաշտպանության ոլորտի իրավական կարգավորման համատեքստում:

Պետության պաշտպանության և անվտանգության համակարգի բաղադրատարրը կազմող զինված ուժերի կազմակերպման, գործունեության և այլ հարաբերությունները կարգավորող իրավական նորմերի համակցության մեջ առաջնային նշանակություն ունեն ոլորտի իրավական ապահովման միջուկը ձևավորող սահմանադրական նորմերը: Սահմանադրաիրավական համապատասխան նորմերի վերլուծությունը վկայում է, որ խնդրո առարկա հարաբերությունների կարգավորմանն ուղղակիորեն վերաբերող իրավադրույթները տարրալուծված են դրա առանձին կառուցվածքային մասերում՝ որպես սահմանադրական կարգի հիմունքներ, պետական մարմինների լիազորություններ (կամ իրավասության մաս) կամ մարդու իրավունքների ենթաինստիտուտներ, մասնավորապես՝ զինված ուժերը և պաշտպանությունը (Սահմանադրության 1-ին գլուխ, 14-րդ հոդված), հիմնական իրավունքների և ազատությունների սահմանափակումներն արտակարգ կամ ռազմական դրության ժամանակ (Սահմանադրության 2-րդ գլուխ, 76-րդ հոդված), պատերազմի հայտարարումը և խաղաղության հաստատումը (Սահմանադրության 4-րդ գլուխ, 118-րդ հոդված), ռազմական դրությունը (Սահմանադրության 4-րդ գլուխ, 119-րդ հոդված), Հանրապետության նախագահի լիազորությունները զինված ուժերի բնագավառում (Սահմանադրության 5-րդ գլուխ, 133-րդ հոդված),

զինված ուժերը (Սահմանադրության 6-րդ գլուխ, 155-րդ հոդված) և այլն: Թվարկված իրավադրոյթներից Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում վերլուծել այն իրավակարգավորումները, որոնք ուղղակիորեն վերաբերում կամ առնչվում են սույն գործով վիճարկվող՝ զինված ուժերի ղեկավարման իրավական ինստիտուտին՝ որպես այդպիսին դիտարկելով Սահմանադրության «Սահմանադրական կարգի հիմունքները» վերտառությամբ 1-ին գլխի 14-րդ հոդվածը, հատկապես դրա 1-ին և 2-րդ մասերը:

Սահմանադիրը Սահմանադրության «Սահմանադրական կարգի հիմունքները» առաջին գլխում նախատեսել է զինված ուժերի ստեղծման նպատակները (սոցիալական առաքելությունը) և դրանց կարգավիճակի որոշ տարրերն ամրագրող հատուկ հոդված, որի հիմքում դրված է զինված ուժերի կարգավիճակի, դրանց նկատմամբ քաղաքացիական վերահսկողության ազատական հայեցակարգը, և որի տեսլականը հիմնված է քաղաքական համակարգի սուբյեկտների և զինված ուժերի լիազորությունների կոշտ սահմանազատման վրա:

Սահմանադրության 14-րդ հոդվածը պարունակում է սույն սահմանադրաիրավական վեճի լուծման համար կարևոր ուղենիշային նշանակություն ունեցող երեք հիմնադրոյթ. 1) զինված ուժերի սահմանադրական գործառույթները (առաքելությունը), 2) զինված ուժերի քաղաքական չեզոքության սկզբունքը, 3) զինված ուժերի նկատմամբ քաղաքացիական վերահսկողության սկզբունքը:

Ձինված ուժերի սահմանադրական գործառույթներն են՝ ապահովել Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանությունը, անվտանգությունը, տարածքային ամբողջականությունը և սահմանների անձեռնմխելիությունը, որոնց համապատասխան սահմանադրական մի շարք իրավադրոյթներ կարգավորում են զինված ուժերի կառավարման և կիրառման հարաբերությունները:

Ձինված ուժերի քաղաքական չեզոքության սկզբունքից հետևում է, որ դրանք պետք է չմասնակցեն քաղաքականությանը և քաղաքական պայքարին, չմիջամտեն քաղաքական գործընթացներին, ինչի երաշխիքը դրանց ապաքաղաքականացումն է:

Ապաքաղաքականացման նպատակն է զինված ուժերը դուրս բերել քաղաքականության ակտիվ ներգործության շրջանակից և, նախևառաջ, այս կամ այն կուսակցու-

թյան կամ քաղաքական կազմակերպության քաղաքական ազդեցությունից: Որպես այդ պահանջի երաշխիք՝ զինված ուժերում արգելվում է քաղաքական կազմակերպությունների գործունեությունը, վերջիններիս կառույցների ստեղծումը, քաղաքական քարոզչությունը, այդ թվում նաև՝ ընտրական, իսկ զինվորականներին արգելվում է անդամագրվել քաղաքական կազմակերպություններին:

Սահմանադրության 14-րդ հոդվածի 2-րդ մասի մեկ այլ իրավադրույթի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերը քաղաքացիական վերահսկողության ներքո են:

«Քաղաքացիական վերահսկողություն» հասկացությունը ձևավորվել է զինվորական/քաղաքացիական բաժանման համատեքստում և առաջին հերթին ենթադրում է ժողովրդավարական վերահսկողություն զինված ուժերի նկատմամբ, երբ դրանք ղեկավարվում են բարձրագույն պետական իշխանության կողմից, որը մասնակցում է զինված ուժերի կառավարմանը, ժողովրդավարական ճանապարհով ազդում է դրանց վրա՝ իշխանությունների բաժանման սկզբունքի և ռազմական կառավարման ներդաշնակ զուգակցության վրա կառուցված նպատակային պետաիրավական ինստիտուտների միջոցով:

Պետաիրավական իմաստով քաղաքացիական վերահսկողությունը զինված ուժերի ղեկավարումն ու կառավարումն է քաղաքացիների ազատ կամահայտնության ճանապարհով ձևավորված ժողովրդավարական իշխանության կողմից, հակառակ դեպքում՝ զինված ուժերը կարող են ձեռք բերել ինքնուրույնության որոշակի աստիճան և ծանրակշիռ ազդեցություն ունենալ պետության քաղաքականության վրա, վտանգել ժողովրդավարությանը:

ԵԱՀԿ-ի 1994 թվականի «Անվտազության ռազմաքաղաքական առումներին վերաբերող կանոնագիրքը»¹, կարգավորելով նախկինում պետության ներքին իրավազրությանը պատկանող հարցերը, դրա ընդունման նպատակ է համարում բոլոր ուժային կառույցների նկատմամբ վերահսկողությունն անկախ, օրինական և ժողովրդական ճա-

¹ Այս փաստաթուղթը մշակվել է ԵԱՀԿ-ի շրջանակներում 1992-1994 թթ.: Այն որպես խորհրդատվական ակտ հավանության է արժանացել 52 պետությունների կողմից ԵԱՀԿ-ի բուդապեշտյան խորհրդակցությունում 1994 թ. դեկտեմբերին, իսկ 1995 թ. հունվարի 1-ից ձեռք է բերել քաղաքականապես պարտադրող փաստաթղթի նշանակություն:

նապարհով ընտրված ինստիտուտներին հանձնելը: Այդ փաստաթուղթը պարտադրում է, որ բոլոր ուժային կառույցները, որոնք ներառված են ազգային անվտանգության ու պետության պաշտպանության համակարգում, պարտավոր են պահպանել օրինականության, ժողովրդավարության, չեզոքության, մարդու և քաղաքացու իրավունքների հարգանքի սկզբունքները, ինչպես նաև միջազգային մարդասիրական իրավունքի նորմերը: Հիշյալ փաստաթուղթը ժողովրդավարական վերահսկողությունը զինվորականների ու ռազմականացված բոլոր տեսակի ծառայությունների նկատմամբ դիտարկում է որպես կայունության ու անվտանգության անփոխարինելի տարր:

Քաղաքացիական վերահսկողությունը զինված ուժերի քաղաքականացման կանխման հուսալի միջոց է, որի գործուն ազդեցության շնորհիվ դրանք չեզոք են մնում քաղաքական պայքարի բոլոր մասնակիցների նկատմամբ:

Զինված ուժերի նկատմամբ քաղաքացիական վերահսկողության ժողովրդավարական համակարգերում կիրառում են վերահսկողության հատուկ ձևեր՝ քաղաքացիական գլխավոր հրամանատար, որն իրավասու է ազատել բարձրագույն հրամանատարական պաշտոնյաներին որպես քաղաքականության և վերահսկողության հաստատման միջոց. պաշտպանության նախարարի և մի շարք զինվորական պաշտոններում քաղաքականապես չեզոք քաղաքացիական անձանց նշանակումը. պաշտպանության նախարարության կառուցումը և գործառութավորումը համալիրության (քաղաքացիական/զինվորական) սկզբունքով. զինված ուժերի կառուցվածքային հարցերի և կադրային առաջխաղացման իրավազորությունը քաղաքացիական իշխանությունների վերապահելը. ռազմական բյուջեի ընդունման քաղաքացիական իշխանության մենաշնորհը, հատկացված միջոցների ծախսման նկատմամբ խստագույն հսկողության ընթացակարգը և այլն:

Սահմանադրական դատարանն ընդգծում է, որ երկրի պաշտպանության գործառույթի իրականացման համակարգում գլխավոր դերակատարը զինված ուժերն են, որոնց կառավարման բարձրագույն մակարդակը ռազմավարական մարմիններն են (Ազգային ժողով, Կառավարություն, Հանրապետության նախագահ, Անվտանգության խորհուրդ), որոնց հաջորդում են զինված ուժերի կառավարման օպերատիվ մակար-

դակի գործառույթային մարմինները (գլխավոր շտաբ, պաշտպանության նախարարություն և այլն):

Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության ընդհանուր իրավասության պետական կառավարման սահմանադրական համակարգը կառուցված է իշխանությունների բաժանման և այլ սահմանադրական սկզբունքների հիմքով և կոչված է ապահովելու պաշտպանական համակարգի պատշաճ ռազմաքաղաքական, ռազմաիրավական և այլ առումներով ղեկավարումը, կառավարումը և կարգավորումը: Երկրի պաշտպանության գործառույթի իրականացման կառուցակարգում, բարձրագույն ռազմավարական մարմիններից հետո, կառավարման հաջորդ կարևոր մարմինը զինված ուժերի գլխավոր շտաբն է՝ որպես զինված ուժերի օպերատիվ կառավարման բարձրագույն մարմին: «Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերի գլխավոր շտաբի կանոնադրության»² 9-րդ կետի համաձայն՝ գլխավոր շտաբի նպատակը զինված ուժերի կողմից Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության, անվտանգության, տարածքային ամբողջականության և սահմանների անձեռնմխելիության ռազմական բաղադրիչի ապահովման ուղղությամբ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության քաղաքականությունն ապահովելն է, իսկ 10-րդ կետի համաձայն՝ գլխավոր շտաբի խնդիրներից է, մասնավորապես, Օրենքով սահմանված՝ զինված ուժերի խնդիրների կատարման ապահովումը:

Այսպիսով՝ զինված ուժերում բարձրագույն հրամանատարական կազմի պաշտոններ զբաղեցնող անձինք պետական քաղաքականությունն անմիջականորեն կենսագործողներն են, որպիսի պայմաններում տվյալ պաշտոններում կոնկրետ անձանց նշանակման և ազատման հարցում գործադիր իշխանությունը՝ որպես ռազմական կառավարման վերին մակարդակի կառավարման հավաքական սուբյեկտ, պետք է ունենա և Սահմանադրությամբ ամրագրված կարգով իրավունք ունի նշանակելու և ազատելու հրամանատարական նշված կազմի պաշտոնյաներին: Հիշյալ իրավազորությունը համահունչ է սահմանադրական կարգի հիմունք հանդիսացող՝ զինված ուժերի նկատմամբ քաղաքացիական վերահսկողության սկզբունքին: Այդ իրավազորությունը պայմանավորված է նաև երկրի պաշտպանության ռազմավարական առաջնահերթություն-

² «Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերի գլխավոր շտաբի կանոնադրությունը» հաստատվել է Կառավարության՝ 2019 թ. հուլիսի 4-ի թիվ 922-Լ որոշմամբ:

ներից բխող կադրային արդյունավետ քաղաքականությամբ, որն անխուսափելիորեն, բացի զինվորական արհեստավարժությունից, ենթադրում է նաև քաղաքացիական իշխանությունների հայեցողություն: Սահմանադրությունը Հանրապետության պաշտպանության ոլորտի պետական քաղաքականությունը՝ պաշտպանության ապահովման գերակայությունների սահմանումը և իրականացումը, պետության ռազմական անվտանգության համակարգի բնականոն գործունեության ապահովումը, Հանրապետության զինված ուժերի ղեկավարումը վերապահում է Կառավարությանը:

Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում ընդգծել, որ ռազմական կառավարման բոլոր մակարդակները՝ սկսած մարտական խնդիրներ լուծող զորամիավորումներից, ռազմաօպերատիվ կառավարման մարմիններից ու իշխանությունների բաժանման սկզբունքով կառուցված ռազմավարական կառավարում իրականացնող ընդհանուր իրավասության պետական մարմիններից, կազմում են երկրի պաշտպանության գործառույթի կառավարման միասնական կառուցակարգը, որը և՛ կառավարման, և՛ ծառայողական առումներով կառուցվում ու գործում է խիստ կենտրոնացվածության, խստագույն զինվորական կարգապահության, ենթակայության, անընդհատության և մի շարք այլ յուրահատուկ սկզբունքներով: Դրանում քաղաքացիական իշխանության ընդհանուր իրավասության մարմինները Սահմանադրության ուժով իրավազոր են իրականացնելու ոչ միայն քաղաքացիական վերահսկողություն, այլ նաև ունեն ռազմական կառավարման անմիջական, Սահմանադրությամբ ամրագրված իրավասություն և լիազորություններ՝ ներառյալ զինվորակադրային քաղաքականության հարցերում:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Սահմանադրության 14-րդ հոդվածի՝ որպես սահմանադրական կարգի հիմունքի բովանդակությունից բխում է, որ զինված ուժերը՝ իբրև հատուկ կազմակերպվող, կառավարվող և գործող կառույց, ապահովում են Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանությունը, անվտանգությունը, տարածքային ամբողջականությունը և սահմանների անձեռնմխելիությունը հատուկ ձևերով ու մեթոդներով, սակայն դրանք ինքնավար չեն, այլ կազմում են ռազմական կառավարման միասնական համակարգի մասնագիտացված, քաղաքականապես չեզոք տարրը, գործում են Սահմանադրությամբ սահմանված

և իշխանությունների բաժանման ու ռազմական կառավարման սկզբունքների ներդաշնակ զուգատեղմամբ գործող, ռազմավարական բարձրագույն կառավարում իրականացնող ընդհանուր իրավասության պետական մարմինների ենթակայության ներքո, գտնվում են նրանց քաղաքական վերահսկողության տակ, որի դրսևորման տարրերից է նաև բարձրագույն հրամանատարական զինվորական ծառայության պաշտոնների նշանակման և ազատման սահմանադրական իրավազորությունը:

4.2. Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում բացահայտել երկրի պաշտպանության իրականացման և իրավական կարգավորման առանձնահատկությունները, անդրադառնալ պաշտպանական ոլորտի կառավարման մակարդակներին և զինված ուժերի կարգավորման ու կառավարման սկզբունքներին, որոնք ելակետային նշանակություն ունեն զինվորական ծառայության սահմանադրական բովանդակության բացահայտման համար:

Երկրի պաշտպանությունը պետության գլխավոր խնդիրներից է և ներկայացնում է Հայաստանի Հանրապետության տարածքային ամբողջականությունը, սահմանների անձեռնմխելիությունը և անվտանգությունը, այդ թվում՝ քաղաքացիների պաշտպանվածությունը, ռազմական սպառնալիքներից ապահովելու նպատակով խաղաղ ժամանակ և ռազմական դրության պայմաններում քաղաքական, ռազմական, տնտեսական, տեղեկատվական, սոցիալական, իրավական և այլ բնույթի միջոցների կիրառման ու միջոցառումների իրականացման ընդհանրություն («Պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետ):

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ պետության սահմանադրական այլ գործառույթների համակարգում պաշտպանության գործառույթն ունի համապետական, համասոցիալական, մշտական բնույթ, և դրա կենսագործման կառուցակարգին բնորոշ են որոշակի առանձնահատկություններ, որոնք ելակետային նշանակություն ունեն պաշտպանական ոլորտի սահմանադրական կարգավորման առարկայի (հարաբերությունների շրջանակի), այդ հարաբերությունների սահմանադրական ու ընթացիկ օրենսդրական կարգավորման յուրահատկությունների ու բովանդակության իմաստավորման ու գնահատման համար: Այդ առանձնահատկություններից էականներն են՝

1. Պաշտպանության գործառույթի կառավարման օբյեկտը և առարկան երկրի ռազմական պաշտպանության ու դրա հետ կապված հասարակական հարաբերություններն են, որոնք իրենց բնույթով էականորեն տարբերվում են հասարակական այլ հարաբերություններից: Բացի դրանից, պաշտպանության գործառույթի իրականացման կառուցակարգում յուրահատուկ գործառույթային կառույց է պետության զինված ուժերը, որոնք՝ որպես յուրօրինակ կերպով կազմակերպված ներգործության ուժ, խստորեն առանձնացված են պետական այլ կառույցներից, իրականացնում են յուրահատուկ նպատակներ, ինչով պայմանավորված ունեն խիստ կենտրոնացված և ստորակարգային կառուցվածք:

2. Երկրի պաշտպանության գործառույթի իրականացման մենաշնորհային սուբյեկտը պետությունն է: Սահմանադրության և «Պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի վերլուծությունը հիմք է տալիս առաջ քաշել պաշտպանության գործառույթի ձևավորման ու իրականացման սուբյեկտների հետևյալ շրջանակը՝ օրենսդիր մարմինը, Կառավարությունը, Հանրապետության նախագահը, Անվտանգության խորհուրդը, գործադիր իշխանության մարմինները, պետության զինված կազմակերպությունը, որը ներառում է զինված ուժերը և այլ զորքերը: Պաշտպանական գործառույթի բնույթը պահանջում է գործողությունների մշտական ու միասնական, համակարգված ու կենտրոնացված իրականացում, դրա կենսագործման նպատակային, երաշխավորված կառուցակարգ, ինչը կարող է ապահովել միայն պետությունը՝ զերծ պահելով այն տատանումներից ու վայրիվերումներից:

3. Պաշտպանության կառավարումը բազմամակարդակ է, իսկ պաշտպանության գործառույթն իրականացնելիս կիրառում են օրենքով ամրագրված և՛ համընդհանուր, և՛ ներգործության օբյեկտով պայմանավորված հատուկ՝ ռազմական բնույթի ձևեր ու մեթոդներ: Երկրի պաշտպանության գործառույթի կենսագործման կառուցակարգին բնորոշ առանձնահատկությունների շնորհիվ զինված ուժերը ձեռք են բերում էական քաղաքական դերակատարություն, ինչից և առաջանում է բանակի իրավական կարգավիճակի սահմանադրական ամրագրման, դրա քաղաքական չեզոքության և դրա նկատմամբ քաղաքացիական վերահսկողության ապահովման անհրաժեշտությունը:

Ամփոփելով վերոշարադրյալը՝ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ երկրի պաշտպանության գործառույթի բովանդակությունը, իրականացման ձևերը, ենթագործառույթները, կառուցվածքը պայմանավորված են զինված ուժերի կազմակերպման ու զինված պայքարի վարման սկզբունքներով ու մեթոդներով:

«Պաշտպանության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը պաշտպանության ոլորտում կառավարումը դասակարգում է ըստ մակարդակի՝ որպես այդպիսիք համարելով՝ ա) ընդհանուր իրավասության պետական մարմինների կառավարումը (օրենսդիր մարմին, Կառավարություն, Անվտանգության խորհուրդ, վարչապետ), բ) պաշտպանության ոլորտի հատուկ իրավասության մարմնի կառավարումը (պաշտպանության նախարարություն), գ) պաշտպանության ոլորտի լիազորություններ ունեցող պետական ու տարածքային կառավարման մարմինների կողմից իրականացվող կառավարումը, դ) պաշտպանական ոլորտում տեղական ինքնակառավարման մարմինների կառավարումը, ե) զինված ուժերի անմիջական կառավարումը (գլխավոր շտաբ՝ շտաբի պետի ղեկավարությամբ), ինչպես նաև զինվորական կառավարման այլ մարմինները:

Զինված ուժերի և զորամիավորումների գործառութավորման սկզբունքներ են համարվում մշտական բարձր մարտական պատրաստվածությունը, բարձր ակտիվությունը, զորքերի մարտունակության մշտական պահպանումը և ժամանակին վերականգնումը, անընդհատ ու անշեղ կառավարումը, նպատակների ու դրված խնդիրների նվաճման անշեղ ձգտումը և այլն, որոնց համապատասխանում են զինված ուժերի կառավարմանը ներկայացվող պահանջները՝ անընդհատություն, օպերատիվություն, կայունություն և գաղտնիություն և այլն: Այդ պահանջներին համապատասխանող զինված ուժերի և զորամիավորումների կառավարման սկզբունքներ են միանձնությունը, կառավարման կենտրոնացումը, բարձր կարգապահությունն ու կազմակերպվածությունը, հրամանատարի անհատական պատասխանատվությունը, իրադրության իմացությունը, խորը վերլուծությունը, կանխատեսումը, համառությունը և այլն: Թվարկված սկզբունքները ռազմական գործունեության ընդհանուր կանոններ են, որոնք որոշում են զինված ուժերի սոցիալական էությունը, դրանց կազմակերպման և գործունեության հիմնական հարցերը (գործառույթները, կառուցվածքը, լիազորությունները և այլն), արտացոլվում են ոլորտում գործող նորմատիվ փաստաթղթերում, հետևաբար՝ ընկած են պաշտպա-

նության կազմակերպման ու կառավարման հիմքում, և՛ մարտավարական, և՛ բարձրագույն պետական կառավարման մակարդակում:

Սահմանադրական դատարանն ընդգծում է, որ ռազմական կառավարման համակարգի բոլոր մակարդակների կառուցման նորմատիվ հիմքերը սահմանված են պաշտպանական ոլորտի առանձնահատկությունների հաշվառմամբ: Մինչույն ժամանակ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ վերոգրյալ սկզբունքները ելակետային են ոչ միայն երկրի պաշտպանության ոլորտը կարգավորող իրավական նորմերի համախումբը սահմանելու, այլև դրանք մեկնաբանելու և կիրառելու ընթացքում:

4.3. Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում անդրադառնալ զինվորական ծառայության իրավական ինստիտուտի հայեցակարգային հիմքերին ու առանձնահատկություններին՝ պարզելու այն պատճառները և գործոնները, որոնք պայմանավորել են դրա սահմանադրական կարգավորման նորմատիվ բովանդակությունը:

Պետական ծառայությունը կոչված է ապահովելու պետական գործունեության տարաբնույթ ոլորտներում պետական կառավարման խնդիրների լուծումը: Իր բնույթով լինելով միասնական՝ պետական ծառայությունը տարբերակված է մասնագիտացված տեսակների՝ ըստ պետության գործունեության տարբեր ուղղությունների և դրանց առջև կանգնած խնդիրների: Զինվորական ծառայությունը պետական ծառայության տեսակ է, որն ունի վառ արտահայտված բացառիկ առանձնահատկություններ՝ ծառայության նշանակվելու, ծառայության անցնելու և դադարելու կարգերով, և դրանցով իսկ արմատականորեն տարբերվում է «պետական ծառայություն» ընդհանուր հասկացությունից:

Ինչպես ռազմական կառավարման, այնպես էլ զինվորական ծառայության (կազմակերպման, անցկացման, դադարման) իրավական կանոնների հիմքում ընկած են զինված ուժերի կազմակերպման ու գործունեության յուրահատուկ սկզբունքները: Պետության ռազմական կազմակերպության կողմից երկրի պաշտպանության խնդրի լուծումը կառավարման հատուկ սկզբունքներով, ռազմական ձևերով ու մեթոդներով ենթադրում է ինչպես դրա մեջ մտնող մարմինների ու կազմակերպությունների գոր-

ծառութավորման, այնպես էլ դրանցում ընդգրկված անձանց զինվորական ծառայության միջոցով պարտականությունների կատարման հատուկ կարգ:

Ձինվորական ծառայությունը՝ որպես գործունեության հատուկ տեսակ, աչքի է ընկնում իր առանձնահատուկ հատկանիշով, մասնավորապես՝ այն իրականացվում է պետության կողմից հիմնադրված ռազմական կազմակերպությունում (զինված ուժերում և այլ զորքերում), որը կոչված է մասնակցելու ռազմական գործողություններին՝ ռազմական մեթոդների և զինված պայքարի միջոցների կիրառմամբ: Այլ կերպ ասած՝ զինվորական ծառայությունն օրենքով սահմանված գործունեության տեսակ է, որն իրականացվում է պետության ռազմական կազմակերպությունում ու մարմիններում, լուծում է երկրի պաշտպանության ու ռազմական անվտանգության խնդիրները՝ հատուկ ռազմական ձևերով ու մեթոդներով՝ երկիրը պաշտպանության պատրաստելու և պաշտպանելու նպատակով:

Պետական ծառայության հատուկ տեսակների առանձնահատկությունները պայմանավորված են վերջինների կողմից լուծվող խնդիրներով և կատարվող գործառույթներով: Պետական ծառայության բոլոր հատուկ տեսակներին՝ ներառյալ զինվորական ծառայությանը, բնութագրական են հետևյալ հատկանիշները. լուծվող խնդիրների և կատարվող գործառույթների յուրահատկությունը. ծառայության կազմակերպման հատուկ սկզբունքների առկայությունը. հաճախ ռիսկի հետ զուգակցված ծառայության հատուկ պայմանները. մասնագիտական յուրահատկության առկայությունը. Ծառայողական հատուկ պարտականությունները. ծառայողների պաշտոնական գործառույթների, ծառայության պայմանների առանձնահատկությունները հաշվի առնող հատուկ կարգապահական կանոնագրքերի և կանոնադրությունների առկայությունը. Ծառայության ընդունվելու, անցնելու, հատուկ կոչումներ շնորհելու, փորձաշրջանի, ատեստացիայի և դադարման հատուկ պայմանները և կարգը. ծառայողների հատուկ իրավական կարգավիճակը, իրավական պատասխանատվության որոշ տեսակների ենթարկելու հատուկ կարգը, հատուկ ապահովությունը (ներառյալ՝ վճարումը, արտոնությունները, հագուստը, տարբերանշանները) և այլն:

Պաշտպանական ոլորտի յուրահատկություններով պայմանավորված՝ զինվորական ծառայությանը, բացի վերը նշված տարբերակիչ հատկություններից, բնութագրա-

կան են նաև միայն իրեն բնորոշ առանձնահատկություններ՝ ծառայական փոխհարաբերությունների բնույթի, դրանց ծագման, անցկացման և դադարման կարգի և այլ հարցերով: Չինվորական ծառայության տարբերությունների և առանձնահատկությունների օբյեկտիվ հիմքով պայմանավորված՝ յուրահատուկ են նաև զինվորական ծառայության իրավական կարգավորման, կազմակերպման ու անցկացման սկզբունքները, որոնք, լինելով ընդհանուր, հատուկ և բացառիկ ղեկավար գաղափարների ամբողջական համակարգ, պետք է ապահովեն զինվորական ծառայության խնդիրների լուծումը:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ պետական ծառայության ընդհանուր սկզբունքները ռազմական ծառայության ոլորտում ամբողջությամբ չեն գործում, այլ ունեն իրենց դրսևորման առանձնահատկությունները՝ պայմանավորված ոլորտի առջև դրված խնդիրներով ու կատարվող գործառնություններով:

Ինչպես և ռազմական կառավարման դեպքում՝ կառավարման ընդհանուր սկզբունքներից, այնպես էլ զինվորական ծառայության ոլորտում հանրային ծառայության ընդհանուր իրավական սկզբունքներից բխող կանոններից արվում են իրավաբանական և փաստական բացառություններ՝ պայմանավորված զինվորական ծառայության յուրահատկություններով: Չինվորական ծառայության հատուկ սկզբունքները բնութագրում են զինվորական ծառայությունը՝ որպես պետական ծառայության հատուկ տեսակ, և ենթակա են կիրառման դրա բոլոր ոլորտների նկատմամբ: Այդ սկզբունքներն են՝ զինվորական ծառայության կարգավորման հրամայական (իմպերատիվ) բնույթը, զինվորական ծառայության և զինծառայողների կենտրոնացված կառավարումը, լրիվ ու հետևողական միանձնյա կառավարումը, խստագույն զինվորական կարգապահությունը, զինծառայողների միջև փոխհարաբերությունների ենթակայությունը (սուբորդինացիա), անընդհատությունը, առավել օպերատիվությունն ու շարժունությունը, զինծառայողների խստացված իրավական պատասխանատվությունը:

Սահմանադրական դատարանը, 2011 թվականի հոկտեմբերի 11-ի ՍԴՈ-991 որոշմամբ անդրադառնալով ընդհանրապես աշխատանքային հարաբերություններն իրավական կարգավորման ենթարկելիս անձանց իրավական տարբեր կարգավիճակների սահմանման խնդրին՝ կապված աշխատանքային պայմանների, անմիջական պայմանագրային պարտականությունների, գործունեության բնագավառի հետ, ընդգծել է

առանձին պաշտոններ զբաղեցնելու և պաշտոններից ազատելու առանձնահատուկ դեպքերի հնարավորությունը, եթե դրանք օբյեկտիվորեն արդարացված են և ունեն սահմանադրաիրավական համապատասխան հիմնավորում: Եթե այս մոտեցումն ընդունելի է աշխատանքային իրավունքի ոլորտում, ապա այն լրիվ ընդունելի է զինվորական ծառայության ոլորտի համար, հետևաբար՝ դրա իրավական հատուկ կարգավորումներն ունեն օբյեկտիվ և արդարացված հիմքեր, ինքնին խնդրահարույց չեն և համահունչ են Սահմանադրությամբ ամրագրված զինված ուժերի առաքելությանը, դրանց նկատմամբ քաղաքացիական վերահսկողության էությանը:

Այսպիսով՝ զինվորական ծառայության ոլորտում գործում է զինվորական ծառայողների իրավունքների և ազատությունների սահմանափակման համաչափության սկզբունքը՝ կապված հայրենիքի պաշտպանության խնդրին, իրենց հատուկ պարտականությունների իրականացման հետ:

4.4. Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում անդրադառնալ զինվորական ծառայության իրավական ինստիտուտի սահմանադրական դրույթների իրավական բովանդակությանը, հատկապես՝ Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասում և 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված իրավադրույթների նորմատիվ բովանդակության, դրանց համակարգային, տրամաբանական կապերի բացահայտմանը:

Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է զինվորական ծառայության ենթաինստիտուտներից մեկի՝ զինված ուժերի և այլ զորքերի բարձրագույն հրամանատարական կազմի նշանակման և ազատման հարաբերությունները կարգավորող կարևորագույն դրույթ. «1. Հանրապետության նախագահը, վարչապետի առաջարկությամբ, օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով նշանակում և ազատում է զինված ուժերի և այլ զորքերի բարձրագույն հրամանատարական կազմը»:

Զինվորական ծառայողներին բնորոշ է լիազորությունների ծավալի տարբերություններ՝ կախված զբաղեցրած պաշտոնից ու շնորհված զինվորական կոչումից և մի շարք այլ հատկանիշներից, հետևաբար՝ անհրաժեշտ է նրանց ծառայողական հարաբերություններում հաստատել հստակ սահմանված կարգ: Այս հանգամանքն առաջ է բերում զինծառայողների հիմնավորված պաշտոնական դասակարգման անհրաժեշտություն: Դասակարգման չափանիշներն են զինվորական ծառայության տեսակները,

զինծառայողների ծառայողական-իրավական վիճակը, զինծառայողների պաշտոնական դրությունը կամ լիազորությունների բնույթը, զինվորական ծառայության անցնելու հիմքերը և այլն:

«Բարձրագույն հրամանատարական կազմ» իրավական հասկացությունն ածանցված է զինծառայության պաշտոնների հրամանատարական և ոչ հրամանատարական կազմերի դասակարգումից, որը զինվորական ծառայության դասակարգման հանրաճանաչ և իրավաբանորեն ամրագրված տարբերակներից է, ունի օբյեկտիվ և արդարացված հիմքեր: Համաձայն Օրենքի 9-րդ հոդվածի 1-ին, 2-րդ և 3-րդ մասերի՝ զինվորական ծառայության պաշտոնները դասակարգվում են երկու կազմերի՝ հրամանատարական (բարձրագույն, ավագ, միջին, կրտսեր խմբերով) և ոչ հրամանատարական (բարձրագույն սպայական, ավագ սպայական, կրտսեր սպայական, ավագ ենթասպայական, կրտսեր ենթասպայական, շարքային խմբերով):

Զինվորական ծառայության իրավական ինստիտուտի սահմանադրական հիմունքների մեջ կարևորագույն տեղ ունի գլխավոր շտաբի պետի պաշտոնին վերաբերող մեկ այլ իրավադրույթ, որն ամրագրված է Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասում. «3. Զինված ուժերի զինվորական ամենաբարձր պաշտոնատար անձը գլխավոր շտաբի պետն է, որին վարչապետի առաջարկությամբ նշանակում է Հանրապետության նախագահը՝ օրենքով սահմանված ժամկետով: Ոչ պատերազմական ժամանակ գլխավոր շտաբի պետը ենթակա է պաշտպանության նախարարին»:

Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասի առաջին նախադասության տրամաբանական բաղդատման արդյունքում կարելի է ստանալ դրա նորմատիվ բովանդակության տարրերը կազմող հետևյալ իրավադրույթները.

ա) զինված ուժերի զինվորական ամենաբարձր պաշտոնատար անձը գլխավոր շտաբի պետն է,

բ) ոչ պատերազմական ժամանակ գլխավոր շտաբի պետը ենթակա է պաշտպանության նախարարին,

գ) զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետին նշանակում է Հանրապետության նախագահը՝ օրենքով սահմանված ժամկետով:

Այս երեք իրավադրույթներից սահմանադրաիրավական վեճի լուծման համար հիմնարար և կողմնորոշիչ նշանակություն ունի զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետի նշանակմանը վերաբերող իրավադրույթը, որը, սակայն, ինքնին չունի կարգավորիչ ինքնուրույնություն: Այդ իրավադրույթը սերտ համակարգային, տրամաբանական և բովանդակային կապի մեջ է գտնվում Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասում ամրագրված և զինված ուժերի բարձրագույն հրամանատարական կազմի նշանակմանը և ազատմանը վերաբերող իրավադրույթի հետ, որն ավելի ընդհանուր իրավակարգավորում է: Համաձայն հիշյալ դրույթի՝ բարձրագույն հրամանատարական կազմի բոլոր պաշտոնյաները նշանակվում և ազատվում են Հանրապետության նախագահի կողմից՝ վարչապետի առաջարկությամբ՝ օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով: Գլխավոր շտաբի պետը զինված ուժերի բարձրագույն հրամանատարական կազմի պաշտոնյա է, ընդ որում՝ ամենաբարձր պաշտոնատար անձը, որը պաշտպանության նախարարության զինվորական ծառայության պաշտոնների առանձին խմբերում ընդգրկվող հիմնական պաշտոնների անվանացանկն ամրագրող՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2020 թվականի նոյեմբերի 26-ի N 1857-Ն որոշմամբ համարվում է բարձրագույն հրամանատարական սպայական կազմի առաջին պաշտոնը:

Վետևաբար՝ տրամաբանորեն գլխավոր շտաբի պետին պաշտոնի նշանակելը և պաշտոնից ազատելը կատարվում է Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասի դրույթին համապատասխան, իսկ այդ դրույթը ենթադրում է զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետի և՛ նշանակման, և՛ ազատման իրավասություն:

Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում պարզել Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասում և 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասի առաջին նախադասությամբ ամրագրված իրավադրույթների հարաբերակցությունը: Իրավանորմերի և դրանցում ամրագրված իրավադրույթների հարաբերակցության որոշման հիմքում ընկած են նորմերի (իրավադրույթների) որոշակի չափանիշներով դասակարգումները: Իրավունքի նորմերի և իրավադրույթների ընդհանուրի, հատուկի և բացառիկի բաժանման ճանաչողական ու գործնական-կիրառական նշանակությունն այն է, որ յուրաքանչյուր կոնկրետ իրավական գործ լուծելիս պետք է, նախ՝ ղեկավարվել և՛

ընդհանուր, և՛ հատուկ, և՛ բացառիկ նորմերով, երկրորդ՝ հատուկ և բացառիկ նորմերը ընդհանուր նորմերին դուրս են մղում իրավակիրառման գործընթացից:

Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասի իրավադրույթի և 155-րդ հոդվածի 2-րդ մասի առաջին նախադասության տրամաբանական հարաբերակցությունը չի կարող լինել ընդհանուր-հատուկ-բացառիկի իրավակարգավորիչ կապ, որովհետև դրանցով կարգավորվող հարաբերությունները չեն պատկանում այլ սեռերի և նույնիսկ նույն սեռի այլ տեսակների. երկու իրավադրույթներն էլ վերաբերում են գլխավոր շտաբի պետի նշանակման և ազատման հարաբերությանը, և դրանց միջև չկա որևէ հակասություն, բովանդակային շեղում կամ բացառում, այլ ընդամենը սուբյեկտային կազմի կոնկրետացում: Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասի առաջին նախադասությամբ ամրագրված կարգավորումը չի շեղվում կամ չի բացառում 133-րդ հոդվածի 1-ին մասը, այլ կոնկրետացնում (լրացնում) է ընդհանուր իրավադրույթի բովանդակությունը մեկ հարցում՝ գլխավոր շտաբի պետի նշանակման, ընդ որում՝ ոչ թե կարգի, այլ պաշտոնի նշանակման ժամկետի հարցով:

Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասի առաջին նախադասությունը կրկնում է 133-րդ հոդվածի 1-ին մասի ընդհանուր բնույթ ունեցող բովանդակությունը գլխավոր շտաբի պետի՝ որպես բարձրագույն հրամանատարական կազմի մեջ մտնող պաշտոնյայի վերաբերյալ. գլխավոր շտաբի պետին՝ որպես ամենաբարձր զինվորական պաշտոնատար անձի, նշանակում է Հանրապետության նախագահը՝ վարչապետի առաջարկությամբ: Այս լիազորությունը համահունչ է Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասի իրավակարգավորմանը՝ բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնյաների նշանակման մասով, հետևաբար՝ այն չի կարելի համարել հատուկ կամ բացառիկ իրավադրույթ: Ինչ վերաբերում է գլխավոր շտաբի պետին պաշտոնից ազատելու հարցին, ապա դրա կարգավորման իրավական հիմքը Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասն է: Այսպիսով՝ Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասում Հանրապետության նախագահի կողմից զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետին ազատելու լիազորությունը բառացիորեն սահմանված չլինելը

չի կարելի դիտարկել որպես Հանրապետության նախագահի՝ զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետին ազատելու լիազորության բացառում:

Սահմանադրական դատարանը, կարևորելով 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված «օրենքով սահմանված ժամկետ» ձևակերպման իրավական նշանակությունը սույն սահմանադրաիրավական վեճի լուծման համար, անհրաժեշտ է համարում բացահայտել դրա իրավական իմաստը սահմանադրի իրական կամքի տեսանկյունից:

Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասի առաջին նախադասությունը, մասամբ վերարտադրելով 133-րդ հոդվածի 1-ին մասի բովանդակությունը, իր բնույթով տրամաբանական կրկնաբանություն է, որը պարունակում է միայն մեկ կոնկրետացում (լրացում)՝ գլխավոր շտաբի պետի նշանակումը «օրենքով սահմանված ժամկետով»:

Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասի առաջին նախադասությամբ ամրագրված «օրենքով սահմանված ժամկետ» բանաձևի նշանակությունն ըմբռնելու համար հիմնարար նշանակություն ունեն սույն գործով որոշման վերոգրյալ 4.1, 4.2, 4.3 կետերում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները, համաձայն որոնց՝ «օրենքով սահմանված ժամկետ» իրավական հասկացությունն ամրագրելիս սահմանադիրը երբեք չէր կարող դրա բովանդակության մեջ դնել զինված ուժերի բարձրագույն հրամանատարական կազմի ամենաբարձր պաշտոնատար անձ համարվող գլխավոր շտաբի պետի պաշտոնի անփոփոխելիության և անձեռնմխելիության, պաշտոնավարման նվազագույն ժամկետային երաշխավորման իմաստը: Ընդհակառակը՝ ռազմական կառավարման բոլոր մակարդակների և զինվորական ծառայությանը բնորոշ առանձնահատուկ սկզբունքների գաղափարակողմնորոշիչ ազդեցության ու ելակետային կարգավորիչ իրավական նշանակության շրջանակներում այդ ժամկետը պետք է հասկանալ որպես պաշտոնավարման՝ օրենքով սահմանված առավելագույն ժամկետ, ինչը չի կարող բացառել գլխավոր շտաբի պետին այդ ժամկետի լրանալուց ավելի վաղ պաշտոնից ազատելու իրավական հնարավորությունը:

Հիշյալ սահմանադրական բանաձևի ներկայացված իմաստը համահունչ է ռազմական ոլորտի կազմակերպման ու գործունեության սկզբունքներին: Նման մեկնաբանությունը համահունչ է նաև երկրի պաշտպանության՝ որպես պետության առաջնային

գործառույթի արդյունավետ իրականացման, ինչպես նաև զինված ուժերի նկատմամբ քաղաքացիական վերահսկողության շահերին: Հակառակ տրամաբանությունը կենսական իրավիճակներում, հատկապես՝ պատերազմի ժամանակ կարող է հանգեցնել փաստական և իրավաբանական անհեթեթության այն դեպքերում, երբ և՛ ռազմավարական, և՛ մարտավարական առումներով փոփոխված ռազմական իրադրությունը հանգեցնի անհամապատասխանության գլխավոր շտաբի պետի պաշտոն զբաղեցնող անձի և իրավիճակից բխող պահանջների հետ:

Վերոշարադրյալը Սահմանադրական դատարանին հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ դիմողի այն պնդումը, որ Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասից և 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասից, «Պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 4-րդ մասից բխում է, որ Հանրապետության նախագահն իրավասու չէ պաշտոնից ազատել պաշտոնավարման ժամկետը չլրացած ՀՀ զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետին, հիմնված չէ ո՛չ սահմանադրական նորմերի ոգու, ո՛չ էլ բառացի իմաստի վրա: Վկայակոչված իրավակարգավորումների համակարգային վերլուծության արդյունքում Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ օրենսդիրը, Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետի պաշտոնավարման համար նախատեսելով հնգամյա ժամկետ, չի ենթադրել, որ այդ ժամկետը չի կարող ընդհատվել՝ զինված ուժերում պետական իշխանության պաշտպանական, կադրային քաղաքականության փոփոխման կամ այլ իրավաչափ նկատառումներից ելնելով:

4.5. Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասով և 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասի առաջին նախադասությամբ ամրագրված իրավադրույթների հայեցակարգային, համակարգային, ձևական-տրամաբանական մեկնաբանության արդյունքում ստացված իրավական բովանդակությունը համադրել Օրենքի վիճարկվող դրույթի՝ 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասի հետ և գնահատել դրանք դիմողի կողմից բարձրացված օրենսդրական բացի վերաբերյալ իրավական դիրքորոշումների տեսանկյունից:

Օրենքի՝ «Պայմանագրային զինձառայողին զինվորական պաշտոնից ազատելը» վերտառությամբ 40-րդ հոդվածը սահմանում է պայմանագրային զինձառայողներին պաշտոնից ազատման հիմքերը և ազատող սուբյեկտների շրջանակը (40-րդ հոդվածի

1-ին և 2-րդ մասեր): Հիշյալ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոն զբաղեցնող պայմանագրային զինծառայողը զինվորական պաշտոնից կարող է ազատվել Օրենքով սահմանված ընդհանուր հիմքերով, իսկ նույն հոդվածի 3-րդ մասում սահմանված են բարձրագույն հրամանատարական կազմին վերաբերող երկու առանձին իրավակարգավորումներ:

1. Բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոն զբաղեցնող պայմանագրային զինծառայողին զինվորական պաշտոնից ազատումն իրականացվում է օրենքով սահմանված կարգով (հղում կատարելով 35.1-ին հոդվածում սահմանված՝ պայմանագրային զինվորական ծառայողներին բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնին նշանակելու կարգին): Բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնյաները պաշտոնի նշանակվում և պաշտոնից ազատվում են նույն կարգով: Այս իրավակարգավորումն ընդհանուր կարգավորման համատեքստում սուբյեկտային կազմի հատկանիշով հատուկ իրավադրույթ է, այսինքն՝ վերաբերում է միայն բարձրագույն հրամանատարական կազմի պաշտոններում նշանակվող պայմանագրային զինծառայողներին:

2. «Բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնից ազատումը կարող է իրականացվել անկախ այն հանգամանքից՝ առկա՞ են օրենքով սահմանված ընդհանուր հիմքեր, թե՛ ո՛չ»: Այս իրավակարգավորումն ընդհանուր իրավակարգավորման համատեքստում բացառիկ բնույթ ունի, որովհետև նախատեսում է կանոն, որը շեղվում է ընդհանուր իրավադրույթներից, տվյալ դեպքում՝ պայմանագրային զինվորական ծառայողին բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնից ազատելու ընդհանուր իրավական հիմքերից՝ սահմանելով նրանց վերաբերող բացառություն. նրանք կարող են ազատվել պաշտոնից նաև առանց օրենքով սահմանված ընդհանուր հիմքերի առկայության: Դրա հիմքում կարող են ընկած լինել բազմաթիվ գործոններ՝ ռազմաքաղաքական, կադրային-որակական, վստահության կորուստ, քաղաքական չեզոքության խախտում և այլն:

Սահմանադրական դատարանի գնահատմամբ Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասում առկա «օրենքով նախատեսված դեպքեր» բառակապակցությունը չի բացառում, որ այդպիսի ազատման հիմքերի շարքում կարող է լինել ռազմաքաղա-

քական և այլ գործոններով պայմանավորված՝ պաշտոնից ազատումը: Ստացվում է, որ Օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասով ամրագրված՝ անկախ նույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հիմքերի առկայության՝ բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնից ազատելը ևս ամրագրված է օրենքով, ուստի այս առումով դիմողի մտահոգությունն անհիմն է:

Վերոգրյալի հիման վրա Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ, առաջին՝ վիճարկվող դրույթում սահմանված իրավակարգավորումն ինքնին պայմանագրային զինծառայողին պաշտոնից ազատելու հիմք է, երկրորդ՝ այդ հիմքը գործում է ի լրումն Օրենքի 40-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված հիմքերի, երրորդ՝ այդ հիմքը գործում է բացառապես բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնների նկատմամբ՝ հաշվի առնելով զինված ուժերի և զինվորական ծառայության առանձնահատկությունները, պետության համար պաշտոնյաների տվյալ կազմի հատուկ կարևորությունը:

Ռազմաքաղաքական բարձրագույն ղեկավարության ռազմական նպատակահարմարությունով պայմանավորված հայեցողությունը ևս ազատման՝ օրենքով սահմանված հիմք է, որը ոլորտի առանձնահատկություններով պայմանավորված՝ իրավաչափ է ու սահմանադրական: Ոչ իրավաչափ և հակասահմանադրական կլիներ հակառակ լուծումը և ըմբռնումը նաև պաշտպանական ոլորտի օբյեկտիվ օրինաչափություններին հակասելու պատճառով:

Այսպիսով՝ վիճարկվող իրավակարգավորումը կամայական ու սուբյեկտիվ չէ, այլ թելադրված է երկրի պաշտպանության կառավարման ու կարգավորման առանձնահատուկ սկզբունքներով, ունի օբյեկտիվ հիմքեր, հետևաբար՝ դրան բնորոշ են իրավաչափությունը և դրանով պայմանավորված սահմանադրականությունը:

Դիմողի կարծիքով Օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասում առկա է օրենքի բաց այն առումով, որ դրանում չի սահմանվում բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնից ազատման որևէ հիմք: Այս կապակցությամբ հարկ է արձանագրել, որ Սահմանադրական դատարանն իր՝ 2019 թվականի սեպտեմբերի 4-ի ՍԴՈ-1476 որոշմամբ նշել է, որ օրենսդրական բացը Սահմանադրական դատարանի քննության առարկա կարող է դառնալ այն ժամանակ, երբ այն իրավակարգավորման

թերությունն է, այլ ոչ թե իրավաստեղծ մարմնի, տվյալ դեպքում՝ օրենսդրի կամքը: Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ սույն որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումներով հիմնավորվում է, որ քննարկվող գործով վեճի առարկա հանդիսացող բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնից ազատման օրենքով սահմանված հիմքի բացակայության վերաբերյալ փաստարկն անհիմն է: Քննության առարկա հիմքը սահմանված է օրենքով, և այն կարելի է որակել որպես ռազմական կառավարման բարձրագույն ղեկավարության իրավաչափ հայեցողություն: Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասում առկա է ոչ թե օրենքի բաց, այլ օրենսդրի հստակ կամահայտնություն:

Վերոգրյալի լույսի ներքո ակնհայտ է, որ Սահմանադրության 57-րդ հոդվածի 2-րդ մասի երկրորդ նախադասությամբ ամրագրված դրույթի պահանջին համահունչ՝ Օրենքի 40-րդ հոդվածի 1-ին մասով օրենսդիրը սահմանել է պայմանագրային զինծառայողին պաշտոնից ազատելու հիմքերը՝ նույն հոդվածի 3-րդ մասում հաշվի առնելով զինվորական ծառայության առանձնահատկությունները, պաշտոնից ազատող սուբյեկտին իրավունք վերապահելով բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնից ազատել նաև անկախ նույն հոդվածի 1-ին մասով սահմանված հիմքերի առկայության:

Մինչնույն ժամանակ, օրենսդիրը, Սահմանադրության 57-րդ հոդվածի 2-րդ մասում՝ «աշխատանքից ազատման հիմքերը սահմանվում են օրենքով» նախադասությամբ ամրագրված դրույթին համապատասխան, զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետի՝ որպես բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոն զբաղեցնող անձի համար նախատեսում է զուտ այդ պաշտոնի առանձնահատկությամբ, պետական համակարգում նրա զբաղեցրած տեղով ու նշանակությամբ պայմանավորված՝ վարչապետի նախաձեռնությամբ զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետի պաշտոնից ազատման այլ՝ ընդհանուր հիմքերից տարբերվող հիմքեր:

Վերոգրյալից բխում է, որ անկախ այն հանգամանքից, թե կոնկրետ տեսակի աշխատանքային հարաբերությունները կարգավորող օրենքն աշխատանքից (զբաղեցրած պաշտոնից) ազատելու ինչ հիմքեր է նախատեսում, օրենսդիրը, կենսագործելով Սահմանադրության 57-րդ հոդվածի 2-րդ մասում՝ «աշխատանքից ազատման հիմքերը

սահմանվում են օրենքով» նախադասությամբ ամրագրված պահանջը, առանձին պաշտոնների համար նախատեսում է զուտ այդ պաշտոնների առանձնահատկությամբ, պետական համակարգում դրանց զբաղեցրած տեղով ու նշանակությամբ պայմանավորված՝ պաշտոնից ազատման այլ հիմքեր: Այս վերլուծության հիման վրա Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ վիճարկվող իրավադրույթը համապատասխանում է Սահմանադրության 57-րդ հոդվածի 2-րդ մասին:

Ելնելով սույն որոշմամբ արտահայտված դիրքորոշումներից՝ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ դիմողի կողմից բերված պատճառաբանությունը, որ Օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասը հակասահմանադրական է և կիրառելի չէ ՀՀ զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետին պաշտոնից ազատման դեպքում, անհիմն է, իսկ սույն գործով վիճարկվող դրույթը համապատասխանում է Սահմանադրության 57-րդ հոդվածի 2-րդ մասին, 133-րդ հոդվածի 1-ին մասին և 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասին: Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասի առաջին նախադասությամբ ամրագրված «օրենքով սահմանված ժամկետը» պետք է հասկանալ որպես պաշտոնավարման՝ օրենքով սահմանված առավելագույն ժամկետ, ինչը չի բացառում այդ ժամկետի լրանալուց ավելի վաղ գլխավոր շտաբի պետին պաշտոնից ազատելու իրավական հնարավորությունը:

4.6. Ելնելով այն հանգամանքից, որ դիմող կողմը վիճարկվող իրավադրույթները խնդրահարույց է համարում նաև իրավական որոշակիության առումով, Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում հատուկ վերլուծության ենթարկել գլխավոր շտաբի պետին պաշտոնից ազատելու իրավադրույթներն իրավական որոշակիության սահմանադրական սկզբունքի տեսանկյունից:

Իրավական որոշակիության առումով դիմողի հիմնական հարցադրումն այն է, որ օրենսդիրը, վիճարկվող օրինադրույթով նախատեսել է, որ բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնից ազատումը կարող է իրականացվել առանց պաշտոնից ազատման՝ օրենքով սահմանված դեպքերի (հիմքերի) առկայության: Դիմողի մտահոգությունը պայմանավորված է այն իրողությամբ, որ Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասը Հանրապետության նախագահին վերապահում է լիազորություն վարչապետի առաջարկությամբ զինված ուժերի և այլ զորքերի բարձրա-

գույն հրամանատարական կազմի պաշտոնում նշանակել և ազատել բացառապես օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով, և այս համատեքստում բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնյաներին պաշտոնից հայեցողաբար ազատումը պատշաճ հիմք չէ, հետևաբար՝ ծառայությունից անհիմն, այսինքն՝ օրենքով չսահմանված հիմքով ազատում:

Սահմանադրության «Որոշակիության սկզբունքը» վերտառությամբ 79-րդ հոդվածը սահմանում է. «Հիմնական իրավունքները և ազատությունները սահմանափակելիս օրենքները պետք է սահմանեն այդ սահմանափակումների հիմքերը և ծավալը, լինեն բավարար չափով որոշակի, որպեսզի այդ իրավունքների և ազատությունների կրողները և հասցեատերերն ի վիճակի լինեն դրսևորելու համապատասխան վարքագիծ»:

Իրավական որոշակիության սկզբունքի վերաբերյալ դիրքորոշումներն ամրագրված են Սահմանադրական դատարանի մի շարք, մասնավորապես, ՍԴՈ-630, ՍԴՈ-753, ՍԴՈ-1270 որոշումներում, որոնցից բխում է, որ Սահմանադրական դատարանն իրավական որոշակիության սկզբունքը դիտարկում է որպես Սահմանադրության 1-ին հոդվածով ամրագրված՝ իրավական պետության և, հատկապես, վերջինիս կարևորագույն հատկանիշներից՝ իրավունքի գերակայության գլխավոր պահանջներից մեկը: Բացի դրանից, հիշյալ սահմանադրաիրավական սկզբունքի գործողությունը տարածվում է բոլոր օրենքների վրա՝ անկախ այն հանգամանքից, թե վերջիններս ունեն հիմնական իրավունք սահմանափակող, թե հիմնական իրավունքի կենսագործումը կարգավորող բնույթ (ՍԴՈ-1357): Անդրադառնալով իրավական որոշակիության սկզբունքին՝ Սահմանադրական դատարանն իր որոշումներում արտահայտել է իրավական դիրքորոշումներ առ այն, որ, մասնավորապես, որևէ իրավական նորմ չի կարող համարվել «օրենք», եթե ձևակերպված չէ բավարար աստիճանի հստակությամբ, որը թույլ տա քաղաքացուն դրա հետ համատեղելու իր վարքագիծը (ՍԴՈ-630), վերջինս պետք է լինի բավականաչափ մատչելի՝ իրավունքի սուբյեկտները պետք է համապատասխան հանգամանքներում հնարավորություն ունենան կողմնորոշվելու, թե տվյալ դեպքում ինչ իրավական նորմեր են կիրառվում (ՍԴՈ-753), օրենսդրության մեջ օգտագործվող հասկացությունները պետք է լինեն հստակ, որոշակի և չհանգեցնեն տարաբնույթ մեկնաբանությունների կամ շփոթության (ՍԴՈ-1176, ՍԴՈ-1449).

« Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ իրավական որոշակիության սկզբունքը ենթադրում է ինչպես հնարավորինս հստակ իրավակարգավորման առկայություն, այնպես էլ դրա կանխատեսելիության ապահովում: Մասնավորապես, իրավակարգավորման ձևակերպումը պետք է հնարավորություն տա անձին ոչ միայն դրան համապատասխան ձևավորելու իր վարքագիծը, այլև կանխատեսելու, թե ինչպիսի՞ն կարող են լինել հանրային իշխանության գործողությունները, և ի՞նչ հետևանքներ կառաջանան տվյալ իրավակարգավորման կիրառման արդյունքում:

(...)

Սահմանադրական դատարանը վերահաստատում է իր՝ 2016 թվականի մայիսի 3-ի ՍԴՈ-1270 որոշմամբ արտահայտած իրավական դիրքորոշումն առ այն, որ՝ «Նույնիսկ իրավական նորմի առավելագույն հստակությամբ ձևակերպման դեպքում դատական մեկնաբանությունը չի բացառվում: Իրավադրույթների պարզաբանման և փոփոխվող հանգամանքներին՝ զարգացող հասարակական հարաբերություններին դրանց համապատասխանեցման անհրաժեշտությունը միշտ էլ առկա է: Հետևաբար, օրենսդրական կարգավորման որոշակիությունը և ճշգրտությունը չեն կարող բացարձականացվել՝ նույնիսկ ոչ բավարար հստակությունը կարող է լրացվել դատարանի մեկնաբանություններով» (ՍԴՈ-1452):

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը բազմիցս դիրքորոշում է արտահայտել առ այն, որ՝ «Չնայած այն բանին, որ սահմանումների որոշակիությունը խիստ ցանկալի է, միաժամանակ անհրաժեշտ է խուսափել դրանց չափազանց կոշտ լինելուց՝ իրավունքը պետք է ունակ լինի հետևել փոփոխվող հանգամանքներին: Այդ իսկ պատճառով, հաճախ օրենքներում առկա են տերմիններ, որոնք քիչ թե շատ անորոշ են: Դրանց մեկնաբանումը և կիրառումը դատական պրակտիկայի խնդիր է» («The Sunday Times v. The United Kingdom», application no. 6538/74, 26/04/79, § 49): Բացի դրանից, Եվրոպական դատարանը նշել է, որ թեև օրենքում որոշակիությունը մեծապես ցանկալի է, դա կարող է հանգեցնել չափազանց կոշտության, և օրենքը պետք է կարողանա հարմարվել փոփոխվող հանգամանքներին: Հետևաբար՝ շատ օրենքներ անխուսափելիորեն ձևակերպվում են այնպիսի հասկացություններով, որոնք քիչ թե շատ անորոշ

են, և որոնց մեկնաբանությունը և կիրառումը պրակտիկայի խնդիր է («Busuioc v. Moldova», application no. 61513/00, 21/12/2004):

Սահմանադրության 79-րդ հոդվածի բառացի իմաստի և Սահմանադրական դատարանի վերոհիշյալ դիրքորոշումների համադրված վերլուծությունից բխում է, որ բավարար չափով որոշակիությունն այն իրավիճակն է, երբ իրավահարաբերության մասնակիցների համար հստակ է, թե իրենց նկատմամբ ո՞ր իրավադրույթներն են կիրառվում, դրանց իրավական բովանդակությունը բավարար չափով հասկանալի ու որոշակի է և տեղիք չի տալիս տարաբնույթ մեկնաբանման կամ չի առաջացնում շփոթ, արդյունքում՝ իրավունքի կրողներն ի վիճակի են դրսևորելու համապատասխան վարքագիծ, ինչպես նաև կանխատեսելու իրենց վերաբերող իրավական պահանջների կատարման կամ դրանք իրենց նկատմամբ կիրառելու հետևանքները:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ հիշատակված իրավական դիրքորոշումների բովանդակությունից ակնհայտ է, որ բարձրագույն հրամանատարական կազմի պաշտոնին նշանակվող անձի համար հստակ է, թե որոնք են իրեն պաշտոնի նշանակելու և պաշտոնից ազատելու օրենսդրական հիմքերը և կարգը, այդ իրավադրույթները բավարար չափով հասկանալի ու որոշակի են, իսկ դրանք իր նկատմամբ կիրառելու հետևանքները, այդ թվում՝ նաև հայեցողաբար ծառայությունից ազատվելը, կանխատեսելի են:

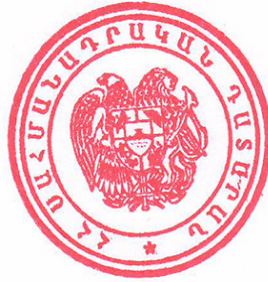
Ամփոփելով վերոշարադրյալը՝ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ վիճարկվող իրավադրույթները բավարար չափով որոշակի են, հետևաբար՝ դրանք համապատասխանում են Սահմանադրության 79-րդ հոդվածի պահանջներին:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և հիմք ընդունելով Սահմանադրության 168-րդ հոդվածի 1-ին կետը, 169-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետը, 170-րդ հոդվածի 1-ին և 5-րդ մասերը, ինչպես նաև «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 63, 64 և 68-րդ հոդվածները՝ Սահմանադրական դատարանը
Ո Ր Ո Շ Ե Ց .

1. «Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասը համապատասխանում է Սահմանադրությանը:

2. Սահմանադրության 170-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Ա. ԴԻԼԱՆՅԱՆ

2 նոյեմբերի 2021 թվականի
ՍԴՈ-1616